

Offentlighetsprincipen på en landsortstidning i Sverige

Stefan Eklund

Vad betyder offentlighetsprincipen för en chefredaktör på en landsortstidning i Sverige?

Om man tänkte bort möjligheten att ta del av kommunala handlingar i vårt spridningsområde skulle vi bara kunna göra hälften så stor tidning som vi gör idag. Vi dammsuger dagligen kommunala handlingar. Det är en viktig del av vår livsluft, det är med dem vi syresätter vår nyhetsverksamhet. Ja, offentlighetsprincipen är helt avgörande för att vi ska kunna utföra det uppdrag vi har från våra ägare: stärk demokratin, gör samhällsnytta.

Att vi har det sistnämnda uppdraget är inte allom bekant. När jag berättar för läsargrupper att vi på *BT* ser oss som ett privat public service-företag möts jag ofta av förvåning. Det verkar som om man tar för givet att våra övergripande mål är kommersiella. Så är alltså inte fallet. *Borås Tidning*, och vår koncern Gota Media, där det ingår ett tiotal prenumererade dagstidningar, har en publicistisk värdegrund som med stor tydlighet pekar ut riktningen – vi ska vara ett instrument för en fungerande demokrati.

Och som sagt, som ett sådant är vi beroende av en fungerande tryck- och yttrandefrihet och en fungerande offentlighetsprincip.

Hoten mot offentlighetsprincipen

Det finns mycket att säga om de hot som man kan skönja mot den svenska offentlighetsprincipen. En sifo-undersökning för en tid sedan visade att en övervägande del av våra riksdagspolitiker kan tänka sig att begränsa tryck- och yttrandefriheten ytterligare. Villkoren för fotografering har till exempel ändrats. Nu är det fotografen själv som är direkt ansvarig för de bilder han eller hon tar i känsliga situationer, inte den ansvarige utgivaren, en ny regel som utan tvekan verkar hämmande på nyhetsarbetet. Det har också vidtagits politiska åtgärder för att införa ökad sekretess inom skolans värld. Det var heller inte så länge sedan en riksdagspolitiker ville förbjuda ”missbruk” av offentlighetsprincipen, efter ett uppmärksammat fall i Kalmar där en kvinna hade satt i system att regelbundet begära ut ett orimligt stort antal handlingar. Det sistnämnda är förstås beklagligt, men också en ”risk” ett viktigt demokratiskt styrsystem måste tåla.

Ett belysande exempel från Borås Tidning

Även andra centrala institutioner stänger ner möjligheten till insyn när tillfälle ges. Sedan en tid har till exempel *BT*:s relation med Södra Älvsborgs sjukhus, SÄS, föränd-

rats. Sjukhuset lämnar inte längre ut avidentifierade uppgifter om hur människor som råkat ut för olyckor eller brott mår. Anledningen är att man från sjukhusledningens sida vill ”säkerställa patientsekretessen” och ”inte bidra till att röja någons identitet”.

Det är skäl som är oantastliga i sig, men frågan är om inte konsekvenserna blir de motsatta. När informationen till den seriösa journalistiken stryps blir läsarna utlämnade till kanaler utan journalistisk kompetens – sociala medier och skvallersajter av olika slag.

Uppgifter kan fortfarande lämnas ut, stryker SÄS under – men bara om patienten själv medger det. Orimligheten i det villkoret är uppenbart. En människa som har råkat ut för en svår olycka är förstås sällan i skick att svara på frågor överhuvudtaget. Och kan man det har man rimligen andra saker att tänka på än vad *BT* ska eller inte ska rapportera om.

Hela den här omsvängningen passar dessvärre in i det ovan nämnda, allt bistrare, klimat som den seriösa pressen har att arbeta i och exemplet SÄS är därför principiellt intressant. Motivet är alltid detsamma från myndighetshåll – det handlar om att skydda den enskilde medborgarens integritet. Men tänker man ett varv till uppstår ett mönster som visar att vi steg för steg, sakta men säkert, är på väg mot ett mer stängt samhälle.

Och vem tjänar på att villkoren för ett av mediernas viktigaste publicistiska uppdrag – att granska maktmissbruk och missförhållanden inom den skattefinansierade offentliga verksamheten – försämras? Inte samhället, inte den enskilde medborgaren.

I fallet SÄS är det inte svårt att föreställa sig scenarion där den nya policyn försämrar *Borås Tidnings* möjligheter att förmedla viktig samhällsinformation. Olyckor och brott är ofta trauman för ett stort antal människor. Att snabbt och korrekt kunna ge rätt fakta kring sådana händelser utan att röja drabbade människors identitet är något den seriösa journalistiken behärskar, skulle jag vilja säga, till fulländning. Det är också en journalistik som förhindrar felaktiga rykten att spridas och dessutom underlättar de viktiga samtal som människor har behov av att föra efter svåra händelser. Nu har SÄS stängt den möjligheten,

SÄS pekar i sina motiv på att den snabba utvecklingen i de sociala medierna gör att patienters identitet mycket snabbt blir känd. Vad man inte inser då är att när man försvarar för *Borås Tidning* att rapportera på ett tillfredsställande sätt, med sedvanlig respekt för rimliga krav på anonymitet, styr man också om medieanvändarna till just de kanaler som man kritiserar, de som varken arbetar professionellt eller etiskt försvarbart.

Och vem tjänar på det? Inte samhället, inte den enskilde medborgaren.

Politikens ansvar

Så visst, vi har en jämförelsevis gynnsam situation i Sverige – ja, i hela Norden, som Oluf Jørgensens Nordicom-rapport *Offentlighed i Norden* visar. Men det är inte självklart att vi har politiker och myndigheter som tycker att den situationen är bra. Och det verkar dessvärre som om dessa aktivt verkar för att försvåra den situationen för medier ytterligare.

Lägg till det den ekonomiskt allt mer utsatta situation som medier har idag när annonsflödena i allt högre grad går de traditionella tidningshusen förbi och läsarna digitaliserar sina läsvanor. Den gamla affärsmodellen med papperstidningsannonser som troget betalade för att demokratin skulle hållas levande med kvalitetsjournalistik är förbi. Konsekvenserna av det paradigmskiftet har vi inte till fullo sett än. Men det problemkomplexet förtjänar ett annat och möjligen längre anförande...

Utgivarnas ansvar

Men om vi byter perspektiv när det gäller offentlighetsprincipen: tar vi som är utgivare vårt ansvar? Självsanerar vi som vi ska? Jag märker att man lätt får en svår pedagogisk uppgift när man ska försvara offentlighetsprincipen för de som befinner sig utanför branschen, ja, för våra läsare. ”Jo, herru, det är viktigt att vi har möjligheten att få tillgång till privat information, annars skulle vi inte kunna publicera löpsedlar som avslöjar vilka som tjänar mest i Borås”. Den typen av argument är förstas inte så övertygande.

Nu gör inte *Borås Tidning*, eller andra lokala morgontidningar, den typen av publiceringar, men de svenska kvällstidningarna gör det.

Däremot anser vi på *Borås Tidning* oss ha rätten att kolla upp alla våra folkvalda politikernas ekonomiska situation och berätta om de har ärenden liggande hos kronofogdemyndigheten. Men är det rimligt? Den typen av journalistik bygger på idén att en person som inte kan sköta sin ekonomi inte heller kan sköta ett politiskt uppdrag. Är det nödvändigtvis sant? Är det nödvändigt för vår ambition att göra demokratisk samhällsnytta att veta om ordföranden i fritidsnämnden inte klarade av att betala sin nya platt-TV? Jag lämnar frågan öppen, men jag undrar ibland – och det jag säger nu är inte en populär åsikt i mediets kretsar – om vi i media verkligen är betjänta av alla personuppgifter vi har tillgång till? Stärker den tillgången vår trovärdighet?

Ett exempel: *Borås Tidning* fälldes för en tid sedan av Pressens Opinionsnämnd sedan man via ett förhörsprotokoll kommit över uppgifter ur en misstänkt brottslings personutredning. Den misstänkte arbetade kommunalt med barn- och ungdomar och vi ansåg därför att personens bakgrund var intressant ur aspekten att kommunen hade anställt hen för den typen av arbete. PO fällde *BT* eftersom man ansåg att de publicerade uppgifterna kränkte personens integritet. Vi kom för nära helt enkelt. Jag är böjd att hålla med. I det fallet var inte betjänta av de möjligheter till informationstillgång som finns.

Det digitala samtalet – nya utmaningar

En annan aspekt av offentlighetsprincipen som nog kommer att växa i betydelse är hur den digitala samtalsmöjligheten påverkar den. Den har definitivt ställt till det för politiker och tjänstemän i offentlighetens tjänst. När är jag privat? När är jag offentlig? Den frågan måste en politiker eller offentliganställd ställa sig dagligen numera.

I vårt spridningsområde hade vi nyligen ett fall där en ledande partipolitiker uttalade sig nedlåtande på en stängd Facebook-tråd om en partikamrat i ett ärende som hade med partiets framtida ledningsstruktur att göra.

Vi fick ta del av uttalandet och publicerade det varvid politikern anmälde oss till Pressens Ombudsman, eftersom hen ansåg att uttalandet fälldes av hen som privatperson, inte som politiker. PO friade *Borås Tidning*.

Till slut...

Med dessa två exempel från *BT*:s duster med PO vill jag avslutningsvis säga:

I en globaliserad värld, där det internationella inflytandet över svensk lagstiftning växer och de inhemska politikerna stödjer en utveckling som syftar till att begränsa mediernas tillgång till handlingar och dokument, kan det bli allt svårare att behålla den

öppenhet vi har. Därför är det viktigt att vi använder vår offentlighetsprincip ansvarsfullt. Även på en lokaltidning i Borås.

För annars sårar vi demokratin och gör dess framtid ännu mer osäker.